

The Global Factor in the Emergence and Strengthening of Illiberal Democracies

UDC: 321.7:329

DOI: <https://doi.org/10.15421/172415>**Myronenko Petro¹**Dr.Sc., <https://orcid.org/0000-0002-7067-3214>, academy.mpv@gmail.com**Zghurska Valentyna²**Ph.D., Assoc. Prof., <https://orcid.org/0000-0001-7490-1942>, valentinazgyrskaya@gmail.com¹*Scientific Establishment "Academy "Ukrainian Politeia" (Kyiv, Ukraine)*²*Kyiv National University of Construction and Architecture (Kyiv, Ukraine)*

Abstract

The article analyses the prerequisites for the emergence of illiberal democracies, which at this stage also poses a threat to the international order. **The purpose** is to determine the impact of the global factor on the emergence and strengthening of illiberal democracies and to predict possible scenarios. **Research methods:** systematic, dialectical, comparative.

Results of the study: four main factors of the emergence of illiberal democracies are identified and analysed, including economic, ideological, informational and global. It is shown that the economic factor of giving up certain freedoms is due to the higher efficiency of authoritarian methods of governance. The ideological factor is manifested in the rise of populism, since the rise to power of populists creates favourable conditions for strengthening authoritarian tendencies, weakening the constitutional protection of citizens' rights and freedoms, etc. The growth of populism is also due to changes in the value orientations of voters, who are more likely to support authoritarian values and are increasingly disillusioned with democracy. The information factor is manifested in the high vulnerability of democracies to manipulation of citizens' minds through the use of information and communication technologies. It is noted that the use of artificial intelligence capabilities to disseminate false information, especially during an election campaign, is particularly dangerous.

Conclusion: under the influence of the global factor, the trend towards the emergence of new illiberal democracies will increase. The prolongation of the Russian-Ukrainian war will mean the absence of fair punishment for violations of international law; slowdown in economic development or deterioration of the economic situation, which will contribute to the growth of popularity of populists and illiberal politicians; deepening of the split between democratic and authoritarian countries in the international arena, and the formation of two antagonistic poles of world politics.

Keywords: democracy, illiberal democracy, elections, information and communication technologies, populism, democratisation

Глобальний чинник у появі та зміцненні неліберальних демократій

Мироненко Петро¹, Згурська Валентина²¹*Наукова установа «Академія «Українська Політія» (Київ, Україна)*²*Київський національний університет будівництва і архітектури (Київ, Україна)*

Анотація

Аналізуються передумови виникнення неліберальних демократій, що на даному етапі несе у собі загрозу і міжнародному порядку. Ставиться **мета** – з'ясувати вплив глобального чинника на появу та зміцнення неліберальних демократій та спрогнозувати ймовірні сценарії розвитку подій. **Методи дослідження:** системний, діалектичний, порівняльний.

Результати дослідження: виділено та проаналізовано чотири основних чинники появи неліберальних демократій, зокрема економічний, ідеологічний, інформаційний та глобальний. Показано, що економічний чинник відмови від певних свобод зумовлений вищою ефективністю авторитарних методів управління. Ідеологічний чинник проявляється у посиленні популізму, оскільки прихід до влади популістів створює сприятливі умови до посилення авторитарних тенденцій, ослаблення конституційного захисту прав і свобод громадян тощо. Ріст популізму також зумовлений і змінами в ціннісних орієнтаціях виборців, які частіше підтримують авторитарні цінності та дедалі більше розчаровуються у демократії. Інформаційний чинник проявляється у високій вразливості демократій до маніпуляцій зі свідомістю громадян через використання інформаційно-комунікаційних технологій. Зазначено, що особливу небезпеку становить використання можливостей штучного інтелекту для поширення неправдивої інформації, особливо у ході виборчої кампанії.

Робиться **висновок**, що під впливом глобального чинника тенденція до появи нових неліберальних демократій буде посилюватися. Затягування російсько-української війни означатиме відсутність справедливого покарання за порушення норм міжнародного права; сповільнення темпів економічного розвитку або погіршення економічної ситуації, що сприятиме росту популярності популістів та неліберальних політиків; поглиблення розколу між демократичними та авторитарними країнами на міжнародній арені, формування двох антагоністичних полюсів світової політики.

Ключові слова: демократія, неліберальна демократія, вибори, інформаційно-комунікаційні технології, популізм, демократизація

Стаття надійшла / Article arrived: 22.01.2024

Схвалено до друку / Accepted: 29.02.2024

Вступ.

У всьому світі виборці все частіше обирають уряди, які діють поза межами ліберальних обмежень своїх конституцій. Вони регулярно зловживають своїми конституційними повноваженнями, вдаються до відвертих маніпуляцій громадською думкою за допомогою цифрових медіа. При цьому вони залишалися формально підзвітними виборцям і досить рідко вдавалися до відверто репресивних заходів. Ці неліберальні демократичні режими прийшли до влади завдяки значній підтримці населення, а деякі з них десятиліттями зберігають досить високий рівень популярності для гарантування свого переобрання на формально демократичних виборах. Більше того, парламентська або парламентсько-президентська форма правління через відсутність обмежень на кількість каденцій на посаді прем'єр-міністра, на відміну від президентства, створює сприятливі умови для довичного перебування при владі нелібералів та автократів. Неліберальні демократії несуть небезпеку не лише для своїх громадян з огляду на високу ймовірність виродження в авторитаризм, а й для світу загалом, оскільки на міжнародній арені або ж саботують зусилля щодо протидії агресивній політиці автократій, або ж безпосередньо їх підтримують.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

На початку Третьої хвилі демократизації у дослідженнях панувало відчуття оптимізму щодо майбутнього демократії, оскільки складалося враження у швидкій та неодмінній перемозі вільного ринку і правлудини у всьому світі. Однак цей оптимізм почав слабнути на тлі появи псевдодемократичних режимів (запозичення автократіями певних елементів демократії для своєї легітимації в очах Заходу) та появи перших випадків демократичних відступів (прихід до влади антидемократичних сил). Однією з перших робіт, присвячених неліберальним демократіям, була стаття Ф. Закарії, яка концептуалізувала неліберальну демократію шляхом відокремлення процедурних аспектів демократії (тобто виборів) від більш широких ліберальних аспектів (тобто індивідуальних прав і свобод) або конституційного лібералізму (Zakaria, 1997). На його думку, на Заході виборча демократія і громадянські свободи (свобода слова, віросповідання тощо) йдуть пліч-о-пліч, однак у решті світу вони розходилися. Це явище він і назвав «неліберальною демократією». Згідно з його визначенням, неліберальні демократії – це «демократично обрані режими, часто переобрані або посилені референдумами, які ігнорують конституційні межі своєї влади і позбавляють своїх громадян основних прав і свобод» (Zakaria, 1997). Практично вперше у ній розглядалася можливість існування систем, які формально дотримуються демократичних процедур, завдяки чому неліберальні партії приходять до влади демократичним шляхом. Тобто гарантії лібералізму відрізняються від

демократичних інститутів і демократія може бути «узурпована» знизу, коли політики реагують на народні вимоги. До того, ж з плином часу кількість таких «дефективних» демократій у світі зростатиме, що дасть підстави говорити про «неліберальну контрреволюцію» (Krastev, & Holmes, 2020, p. 6).

Останнім часом інтерес до проблематики знову зріс і дослідники почали приділяти особливу увагу як появі неліберальних демократій, так і їх падінню (Rosenbluth, & Shapiro, 2018; Huq, & Ginsburg, 2018; Svoblik, 2020; Luo, & Przeworski, 2023; Grillo, & Prato, 2023) Традиційно вважалося, що виборці можуть запобігти узурпації влади в рамках демократичної конституції. Більше того, існує природна взаємодоповнюваність між демократичними цінностями та інститутами, що взаємно їх посилює та надає стійкості (Besley, & Persson, 2019). Однак сплеск популярності популістських і неліберальних політиків, навіть у консолідованих демократіях дає підстави сумніватися у природній стійкості демократії до неліберальних атак.

Вітчизняні політологи зазвичай зосереджувалися на дослідженні спроб демократизації на колишньому пострадянському просторі та в Україні зокрема (В. І. Полохало, А. А. Фісун), тому проблематика неліберальних демократій як демократій, що досягли відносно високого рівня розвитку демократії, але згодом відмовилися від ліберальних цінностей, почала висвітлюватися лише з 2010-х років І.В. Заставою, О. О. Кокорєвим, Н. І. Кадук, О. І. Романюком та іншими.

Нині актуальність дослідження неліберальних демократій для України зумовлена тим, що їх поява у низці регіональних організацій (зокрема Євросоюзу та НАТО) утруднює отримання військової та економічної допомоги у протистоянні російській агресії та може стати серйозною перепорою на шляху європейської та євроатлантичної інтеграції. До того ж, з огляду на ріст популярності крайніх партій напередодні виборів до Європарламенту, можна очікувати посилення неліберальних тенденцій в інших країнах Європи. У контексті наростання міжнародної напруги, появи ознак відродження біполярного світу: протистояння демократичних країн Заходу авторитарним режимам глобального півдня та Китаю, пошук шляхів зміцнення демократичних інститутів виходить на перше місце. Тому **метою статті** є з'ясування впливу глобального чинника на появу та зміцнення неліберальних демократій та спрогнозувати ймовірні сценарії розвитку подій.

Результати дослідження.

Перші ознаки погіршення якості демократії у світі та Європі почали фіксуватися з 2010-х років. Хоча занепокоєння щодо стану демократії та її фактичного занепаду існувало і раніше, саме з цього моменту намітилася точка перегину якості демократії в бік погіршення. Загалом, падіння не було

рівномірно драматичним і мало чіткий географічний поділ між «старою» і «ною» Європою. Згодом ситуація дещо покращилася, але пандемія та початок повномасштабного російського вторгнення в Україну різко погіршили ситуацію.

Згідно з Індексом демократії Economist Intelligence Unit, показники демократії в країнах Західної та Східної Європи на початку 2020-х років є нижчими, ніж в середині 2000-х років. Рейтинги від Freedom House також свідчать про понад десятилітнє зниження загального рівня глобальної демократії, причому показники Європи загалом погіршилися за всіма категоріями вимірювання за цей період часу.

У 2022 році вперше з 2004 року Індекс трансформації Bertelsmann Stiftung (ВТІ) нарахував більше авторитарних держав, ніж демократичних. Серед 137 досліджуваних країн лише 67 все ще залишаються демократіями, тоді як кількість автократій зросла до 70. Дослідники відзначають погіршення економічних та управлінських показників, зниження якості демократії. За останні десять років майже в кожній п'ятій демократичній країні спостерігається стійке зниження якості демократії. До цієї групи потрапили навіть країни, які все ще класифікувалися як стабільні демократії при консолідації в ВТІ 2012, включаючи Бразилію, Болгарію, Угорщину, Індію та Сербію (ВТІ, 2022, р. 3). Таке зниження якості демократії автори рейтингу пояснюють зосередженістю політичної еліти на забезпеченні власної політичної та економічної влади, а не на добробуті громадян.

Таке погіршення стану демократичних інститутів фіксувалося і в стабільних демократіях, тому у рамках цієї статті під неліберальною демократією розуміється відмова низки ліберальних принципів усталеними або консолідованими демократіями. З-поміж чинників, що зумовлюють таку відмову виділимо: економічний, ідеологічний, інформаційний та глобальний.

Економічний чинник відмови від певних свобод зумовлений вищою ефективністю авторитарних методів управління. Я. Моунк стверджує, що тривале незадоволення економічними показниками ліберальних демократій призвело до того, що виборці віддають перевагу більш ефективним неліберальним урядам (Foa, & Mounk, 2016; Mounk, 2018). Проте виборці також цінують індивідуальні свободи, громадянські права та верховенство права (Graham, & Svobik, 2020). Як наслідок, поширені теорії про зростання неліберальних демократій спираються на чинники, які можуть зробити свободу менш значущою, ніж економічні показники, вирішуючи компроміс виборців на користь більш ефективних, але менш ліберальних урядів.

Безпековий вимір економічних міркувань виборців є важливим для теорії появи та падіння неліберальних демократій Дж. Граттона та Б. Лі

(Gratton, & Lee, 2024). Вони виходять з того, що виборці в демократичних країнах цінують як свободу, так і безпеку. Для них є важливими фундаментальні принципи ліберальної держави: індивідуальні свободи і права, верховенство права і захист меншин. Хоча за інших рівних умов виборці віддають перевагу більш справедливому і чесному суспільству, проте досить високу цінність має і безпека: захищеність від негативних потрясінь, що загрожують їхнім економічним інтересам, фізичну безпеку та добробут. Коли ж вони опиняються у ситуації вибору між свободою і безпекою, громадяни обирають останнє, голосуючи за неліберальних політиків, які обіцяють стабільність коштом обмеження деяких прав і свобод. На руку неліберальним політикам грає і те, що ліберальні конституції накладають формальні обмеження на виконавчу владу для гарантування свободи громадян та посилення підзвітності політиків перед виборцями. Однак, на практиці керівництво держави має досить широку свободу дій, завдяки якій через маніпуляції громадською думкою вони з легкістю нівелюють основний механізм підзвітності в демократичному режимі – вибори.

Тобто, в умовах кризи громадянин голосує за неліберальних політиків, що обіцяють безпеку. Надалі неліберальному уряду завдяки маніпуляції інформацією вдається ввести виборця в оману, у результаті чого виборець може повторно обрати нелібералів навіть після подолання кризи. При цьому ймовірність виродження ліберальної демократії у неліберальну залежить від кількості обмежень для виконавчої влади, цінності свободи для виборців, а також прозорості діяльності управлінських інститутів та ЗМІ. Зокрема, надмірні обмеження на діяльність органів виконавчої влади знижують ефективність ліберальних урядів, що спонукає виборців віддати перевагу більш авторитарним політикам. Тобто, як не парадоксально, конституційні реформи, які посилюють виконавчу владу, необхідні для захисту ліберальних демократій (Howell, & Moe, 2020). Крім того, технологічні зміни, які підвищують прозорість, можуть посилити негативний ефект надмірних обмежень для уряду: чим більше негативної інформації про діяльність уряду «зливається» виборцям, тим менше конституції повинні накладати обмежень на виконавчу владу заради збереження при владі проліберальних політиків.

Ідеологічний чинник проявляється у посиленні популізму, оскільки прихід до влади популістів створює сприятливі умови до посилення авторитарних тенденцій (Mueller, 2016; Pappas, 2019), типовим прикладом чого є Веймарська республіка. Зокрема, популістські партії схильні ставити під сумнів ліберальні складові демократії: конституційний захист прав громадян та меншин, принцип поділу влади тощо (Zulianello, 2020). Це дало підстави стверджувати, що сучасна Європа перебуває в стані

боротьби між демократичним нелібералізмом і недемократичним лібералізмом. Тобто популісти прагнуть до мажоритарної демократії без ліберального захисту прав, тоді як уряди та інституції ЄС просувають ліберальну соціальну та економічну політику без відповідної демократичної згоди чи легітимності (Mudde, & Kaltwasser, 2017).

Цю ситуацію можна розглядати як «неонеліберальну демократію» (neo-illiberal democracy) або «популістський неонелібералізм» (populist neo-illiberalism), тобто форму правління, яка представляє політичний вибір громадян і водночас намагається зняти ліберальні обмеження на здійснення влади (Tucker, 2020). Вона є популістською, оскільки орієнтується насамперед на емоції, а не на раціональні міркування. Тобто причина сучасної кризи криється не у самому популізмі, а в конфлікті між популістською демократією і лібералізмом. А. Такер протиставляє популізм і лібералізм, системою стримувань і противаг якого охоплює не лише традиційний поділ влади, але й багато незалежних інститутів, таких як конституція, медіа, неурядові організації, центральні банки, міжнародні організації тощо, які допомагають стримувати політичні пристрасті. На демонтаж цих ліберальних інститутів і спрямована популістська демократія.

Ріст популізму також зумовлений і змінами в ціннісних орієнтаціях виборців. Низка авторів розглядають ерозію демократії в Європі як один із проявів ширшого процесу руйнування ліберальних цінностей. Вони наполягають на тому, що громадяни відходять від ліберального порядку денного прогресивного індивідуалізму в пошуках відчуття згуртованості, колективізму, що характерно для авторитарних ціннісних установок (Norris, & Inglehart, 2018). Деякі з найбільш відомих прихильників лібералізму визнають, що громадяни дедалі більшого значення надають локальним мережам і спільнотам, а не цінностям-універсалізму (Ignatieff, 2017).

Численні опитування останніх років засвідчили зростання підтримки авторитарних цінностей в багатьох країнах Європи. Так Світове дослідження цінностей 2016 року показало зростання кількості громадян, які віддають перевагу авторитарному уряду (Foa, & Mounck, 2017). Звіт Кембриджського університету за 2020 рік свідчить про те, що задоволеність функціонуванням демократії досягла рекордно низького рівня в більшості, хоча й не в усіх європейських країнах (Foa, Klassen, & Slade, 2020).

Однак, деякі дані ставлять під сумнів твердження про зростання незадоволення демократичними інститутами (van Ham, Thomassen, & Aarts, 2017). У Європі останнє дослідження Євробарометру щодо стану демократії засвідчило, що більшість у 19 країнах задоволені тим, як працює демократія в їхніх країнах, найбільше – у Фінляндії (88%), Данії та Ірландії (86%). Найнижчий рівень задоволеності в

Греції (29%), Словаччині (31%) та Болгарії (35%) (EU, 2023, р. 63). При цьому у визнаних неліберальних демократіях рівень незадоволеності дещо менший: в Угорщині 54%, а в Польщі – 44%, що майже близьке до середнього значення по ЄС в 42%.

Інформаційний чинник проявляється у високій вразливості демократій до маніпуляцій зі свідомістю громадян через використання інформаційно-комунікаційних технологій. Соціальні мережі значною мірою сприяли зростанню популярності ультраправих у демократіях Заходу (Moore, 2018), хоча деякі аналітики спростовують такі припущення і доводять, що соціальні мережі насправді збільшили доступ людей до різних думок (Blank, & Dubois, 2018). Хоча Європейська комісія попередила про зростаючі політичні патології, які випливають з широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій для впливу на поведінку виборців (EU, 2020). Багато автократій і неліберальних демократій сучасності утримують владу за допомогою тонкого контролю над інформацією, а не за допомогою насильницьких репресій проти опозиції, що дає підстави називати їх «інформаційними автократіями» (Guriev, & Treisman, 2019). Нині особливу небезпеку становить використання можливостей штучного інтелекту для поширення неправдивої інформації, особливо у ході виборчої кампанії.

Висновки.

Вплив розглянутих вище економічного, ідеологічного, інформаційного чинника відносно добре досліджений у літературі. Однак, на нашу думку, у найближчій перспективі вони будуть посилюватися під впливом глобального чинника.

Найбільш яскравим його проявом став негативний вплив глобальної пандемії на ліберальну політику практично у всіх країнах світу. Для боротьби з коронавірусом всі країни обмежили фундаментальні демократичні права. Хоча і значно меншою мірою, ніж спочатку побоювалися, заходи, спрямовані на обмеження поширення коронавірусу (заборона публічних зібрань, контроль за інформацією, наділення органів виконавчої влади надзвичайними повноваженнями) в деяких випадках надали неліберальним демократіям та автократіям привід для подальшого згорання громадянських свобод і концентрації влади в уряді. Так в ЄС для боротьби з пандемією та вирішення надзвичайної ситуації у сфері охорони здоров'я, європейські уряди взяли на себе надзвичайні виконавчі повноваження, які обмежували демократичні свободи. Уряди 13 держав оголосили той чи інший вид надзвичайного стану, тоді як інші діяли на основі більш конкретного законодавства. 11 країн ЄС відклали вибори. В інших країнах вплив був менш драматичним, оскільки протипандемічні заходи зазвичай мали чітко визначені часові рамки, не виходили за рамки конституційних параметрів, підлягали перегляду та підтримувалися опозиційними

партіями. Водночас, емпіричне дослідження зафіксувало, що більш міцні демократії значно повільніше обмежували індивідуальні свободи, щоб зупинити поширення пандемії COVID-19 (Cheibub, Hong, & Przeworski, 2020).

Раніше глобальний чинник проявлявся у відсутності жорсткої реакції на порушення авторитарними режимами основоположних норм міжнародного права, що мало місце у 2008 році після нападу Росії на Грузію, у 2014 – після анексії Росією АР Крим та тимчасової окупації східних територій України. Повномасштабне вторгнення РФ

в Україну 24 лютого 2022 року поки що сприяє і в найближчому майбутньому сприятиме зміцненню та появі нових неліберальних демократій. Затягування воєнних дій означатиме відсутність справедливого покарання за порушення норм міжнародного права; сповільнення темпів економічного розвитку або погіршення економічної ситуації, що сприятиме росту популярності популістів та неліберальних політиків; поглиблення розколу між демократичними та авторитарними країнами на міжнародній арені, формування двох антагоністичних полюсів світової політики.

REFERENCES

- Besley, T., & Persson, T. (2019). Democratic Values and Institutions. *American Economic Review: Insights*, 1, 59-76.
- Blank, G., & Dubois, E. (2018). *The myth of the echo chamber*. Oxford Internet Institute.
- BTI 2022. (2022). Trend toward authoritarian governance continues. *Executive Summary*. Retrieved from https://bti-project.org/fileadmin/api/content/en/downloads/reports/global/BTI_2022_Gobal_Findings_Executive_Summary.pdf
- Cheibub, J. A., Hong, J. Y. J., & Przeworski, A. (2020). *Rights and Deaths Government Reactions to the Pandemic*. SSRN Working Paper 3645410.
- EU. (2020). *Technology and democracy: Understanding the influence of online technologies on political behaviour and decision-making*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- EU. (2023). *EP Spring 2023 Survey: Democracy in action - One year before the European elections*. Retrieved from <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3093>
- Foa, R. S., & Mounck, Y. (2016). The Danger of Deconsolidation: The Democratic Disconnect. *Journal of Democracy*, 27, 5-17.
- Foa, R., & Mounck, Y. (2017). The signs of deconsolidation. *Journal of Democracy*, 28(1), 5-16.
- Foa, R., Klassen, A., Slade, M., Rand, A., & Williams, R. (2020). *The Global Satisfaction with Democracy Report 2020*. Cambridge: Centre for the Future of Democracy.
- Gratton, G., & Lee, B. E. (2024). Liberty, Security, and Accountability: The Rise and Fall of Illiberal Democracies. *The Review of Economic Studies*, 9(1), 340-371. <https://doi.org/10.1093/restud/rdad030>
- Grillo, E., & Prato, C. (2023). Reference Points and Democratic Backsliding. *American Journal of Political Science*, 67, 71-88.
- Guriev, S., & Treisman, D. (2019). Informational Autocrats. *Journal of Economic Perspectives*, 33, 100-127.
- Holmes, S., & Krastev, I. (2020). *The Light That Failed: Why the West Is Losing the Fight for Democracy*. N.Y.: Pegasus Books.
- Howell, W. G., & Moe, T. M. (2020). *Presidents, Populism, and the Crisis of Democracy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Huq, A., & Ginsburg, T. (2018). How to Lose a Constitutional Democracy. *UCLA Law Review*, 65, 78.
- Ignatieff, M. (2017). *The Ordinary Virtues: Moral Order in a Divided World*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Luo, Z., & Przeworski, A. (2023). Democracy and Its Vulnerabilities: Dynamics of Democratic Backsliding. *Quarterly Journal of Political Science*, 18, 105-130.
- Moore, M. (2018). *Democracy Hacked*. London: Oneworld.
- Mounck, Y. (2018). *The People vs. Democracy: Why Our Freedom Is in Danger and How to Save It*. Cambridge: Harvard University Press.
- Mudde, C., & Kaltwasser, R. C. (2017). *Populism: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Mueller, J. W. (2016). *What is Populism?* Pennsylvania: University of Pennsylvania Press.
- Norris, P., & Inglehart R. (2018). *Cultural Backlash: Trump, Brexit, and the Rise of Authoritarian Populism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pappas, T. (2019). Populists in power. *Journal of Democracy*, 30(2), 70-84.
- Svolik, M. W. (2020). When Polarization Trumps Civic Virtue: Partisan Conflict and the Subversion of Democracy by Incumbents. *Quarterly Journal of Political Science*, 15, 3-31.
- Tucker, A. (2020). *Democracy against liberalism: its rise and fall*. Cambridge: Polity Press.
- van Ham C., Thomassen, J., Aarts, K., & Andeweg R. (2017). *Myth and Reality of the Legitimacy Crisis: Explaining Trends and Cross-National Differences in Established Democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Zakaria, F. (1997). The Rise of Illiberal Democracy. *Foreign Affairs*, 76(6), 22-43.
- Zulianello, M. (2020). Varieties of populist parties and party systems in Europe: From state-of-the-art to the application of a novel classification scheme to 66 parties in 33 countries. *Government and Opposition*, 55(2), 327-47.